Τα αίτια της πτώσεως της Κωνσταντινουπόλεως, κατά τον Ιωσήφ τον Βρυέννιον (Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 28 Μαΐου, 2008

Η πτώση της Κωνσταντινουπόλεως την 29η Μαΐου του 1453 ήταν το αποκορύφωμα της φθίνουσας δόξας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, του λεγομένου Βυζαντίου. Γύρω από τα αίτια της πτώσης αυτής εγράφησαν πολλά, τα οποία παρουσιάζουν την κατάσταση στην οποία βρισκόταν τότε η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία-Βυζάντιο, αφού είχε χαθή όλη η Μικρά Ασία, η Ανατολική Θράκη και είχε μείνει μόνον η Κωνσταντινούπολη και τα περίχωρά της. Οι κατά καιρούς εχθροί είχαν προξενήσει μεγάλη ζημία, με αποκορύφωμα και τελειωτικό κτύπημα την κατάληψη της Κωνσταντινουπόλεως από τους Φράγκους, κατά την Δ Σταυροφορία την 13η Απριλίου του έτους 1204. Η μετά από λίγα χρόνια (1261) ανακατάληψή της και ελευθέρωσή της δεν προσέφερε ουσιαστικά πράγματα, διότι ήδη η Πόλη είχε καταστραφή και λεηλατηθή ολοσχερώς.

Πέρα από τα πολιτικά και κοινωνικά αίτια που συνετέλεσαν στην πτώση της Κωνσταντινουπόλεως πρέπει να σημειωθούν ιδιαιτέρως τα **πνευματικά αίτια** στα οποία συνήθως δεν δίνουμε μεγάλη σημασία.

Άλλωστε κατά την ορθόδοξη θεολογία ο Θεός διευθύνει τον κόσμο με τις άκτιστες ενεργειές Του, και η προσωπική Του επέμβαση εκδηλώνεται με την ευδοκία Του, την μακροθυμία Του, την παραχώρηση των ποικίλων πειρασμών κλπ. Σε αυτά τα πνευματικά αίτια αναφέρεται ο μοναχός Ιωσήφ Βρυέννιος, διδάσκαλος του γένους και ομολογητής της πίστεως, που έζησε στις τελευταίες στιγμές της ζωής της Βασιλεύουσας και άκουγε τον ρόγχο του θανάτου της.

Ο Ιωσήφ Βρυέννιος, διδάσκαλος του αγίου Μάρκου του Ευγενικού, σύμφωνα με μελέτη του αειμνήστου Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών Νικολάου Τωμαδάκη, γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη περί το 1350 μ.Χ., εκάρη μοναχός στην Μονή Στουδίου, υπήρξε ασκητής με πατερικό φρόνημα, ανεδείχθηκε μεγάλος λόγιος και διδάσκαλος του γένους, τον οποίον συμβουλεύονταν οι Αυτοκράτορες και οι Πατριάρχες, και αποστελλόταν από τον Αυτοκράτορα σε διάφορες κρίσιμες

αποστολές, όπως την Κύπρο και την Κρήτη, ομιλούσε κατά τις επίσημες ημέρες στο Παλάτι, συμμετείχε στις προετοιμασίες για την συζήτηση των Ορθοδόξων με τους Λατίνους, για την «ένωση των Εκκλησιών» και κοιμήθηκε περί το 1431, περίπου είκοσι δύο (22) χρόνια πριν την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως. Όπως γράφει ο Αρχιμ. Ειρηναίος Δεληδήμος, στην εισαγωγή των έργων του που εξεδόθησαν από τον εκδοτικό οίκο Βασιλείου Ρηγόπουλου, «ο Ιωσήφ Βρυέννιος κατά τα έτη 1401-1431 ανεγνωρίζετο ως ο κορυφαίος λόγιος εν Κωνσταντινουπόλει».

Ο Ιωσήφ Βρυέννιος την Μ. Παρασκευή (14 Απριλίου) του έτους 1419, τριανταπέντε περίπου χρόνια πριν την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως, εξεφώνησε ένα λόγο στο Παλάτι «επί παρουσία βασιλέων, και των εν τέλει, και συνελεύσει των εξαιρέτων του γένους ημών, και της βασιλίδος ταύτης των πόλεων», όπως χαρακτηριστικά γράφεται στην επικεφαλίδα.

Όπως λέγει σε άλλα κείμενά του, στην Κωνσταντινούπολη την εποχή εκείνη ζούσαν περίπου 70.000 κάτοικοι και μάλιστα ο ίδιος έκανε έκκληση στους Κωνσταντινουπολίτας, χωρίς να υπάρχη ανταπόκριση, να συντελέσουν στην ανοικοδόμηση των τειχών της, εν όψει του μεγάλου κινδύνου. Όμως οι κάτοικοι, ιδιαιτέρως οι πλούσιοι, ασχολούμενοι με την αύξηση των ατομικών τους εσόδων, αδιαφορούσαν, με αποτέλεσμα η πόλη να ομοιάζη, όπως λέγει, με «σεσαθρωμένον» πλοίον που ήταν έτοιμο να βυθισθή.

Στον λόγο του αυτόν που αναφερόμαστε, ο διακεκριμένος αυτός λόγιος μοναχός, ομιλώντας μπροστά στους επισήμους άρχοντες της Κωνσταντινουπόλεως, εξέθεσε ανάγλυφα και παραστατικά τα πνευματικά αίτια της επερχομένης πτώσεως της Βασιλευούσης. Και είναι σημαντική αυτή η μαρτυρία γιατί προέρχεται από έναν λόγιο μοναχό και ασκητή, με ήθος, παιδεία και πατερικό φρόνημα, τον οποίον σέβονταν οι πάντες την εποχή εκείνη και ο οποίος έζησε στα χρόνια εκείνα που οι κάτοικοι έβλεπαν τον επερχόμενο όλεθρο.

Το περιεχόμενο του λόγου αυτού αναλύεται στην επικεφαλίδα: «δια το πωλείσθαι καθ’ εκάστην το του Χριστού σώμα και αίμα παρά των ούτω λεγομένων πνευματικών, και αγοράζεσθαι παρ’ ημών, οίμοι! το ημέτερον γένος αφανισμώ παραδίδοται και Ισμαηλίταις περιπίπτει». Δηλαδή, το γένος αφανίζεται και πέφτει στους Ισμαηλίτες – Μωαμεθανούς, διότι πωλείται το σώμα και το αίμα του Χριστού από τους λεγομένους πνευματικούς και αγοράζεται από τους Χριστιανούς.

Στην αρχή του λόγου του ο Ιωσήφ Βρυέννιος εκφράζει την οδύνη του, αφού το γένος περιστοιχίζεται από δεινά, τα οποία, όπως λέγει, «δάκνει μου την καρδίαν, συγχεί τον νουν και οδυνά την ψυχήν». Κάνει λόγο για την «ολόσωμον πληγήν» και την «νόσον καθολικήν». Το γένος έχει περιπέσει σε ποικίλα πάθη και αμαρτίες. Όλοι οι Χριστιανοί έγιναν «υπερήφανοι, αλαζόνες, φιλάργυροι, φίλαυτοι, αχάριστοι,

απειθείς, λιποτάκται, ανόσιοι, αμετανόητοι, αδιάλλακτοι». Έγιναν οι άρχοντες κοινωνοί ανόμων, οι υπεύθυνοι άρπαγες, οι κριτές δωρολήπτες, οι μεσίτες ψευδείς, οι νεώτεροι ακόλαστοι, οι γηράσαντες μεθυσμένοι, οι αστοί εμπαίκτες, οι χωρικοί άλαλοι, «και οι πάντες αχρείοι». Συγχρόνως με την γενική κατάπτωση των ανθρώπων χάθηκε «ευλαβής από της γης, εξέλιπε στοχαστής, ουχ εύρηται φρόνιμος». Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίον επέπεσαν εκ δυσμών και εξ ανατολών διάφοροι εχθροί και λυμαίνονται την αυτοκρατορία.

Στην συνέχεια αναφέρεται στο μεγαλύτερο αμάρτημα που έγινε στην ιστορία, δηλαδή την προδοσία του Ιούδα, η οποία συνίσταται στο «πωληθήναι τιμής και αγορασθήναι τον Κύριον», δηλαδή ο Ιούδας επώλησε τον Κύριο, τον Οποίον αγόρασαν οι Εβραίοι. Αυτό το ανοσιούργημα, όπως λέγει, γίνεται στις ημέρες μας, αφού οι πολλοί από τους λεγομένους πνευματικούς πωλούν τον Κύριο και «αγοράζει δε πας ο έχων αργύριον και βουλόμενος». Προφανώς πρόκειται για το ότι οι λεγόμενοι πνευματικοί χορηγούσαν άφεση αμαρτιών με την λήψη χρημάτων. Αλλά και πολλοί από τους ιερείς ασελγούν εν επιγνώσει, αφού και αυτοί διακατέχονται από αυτά τα πάθη και προσέρχονται να λειτουργούν στην σεβασμία Τράπεζα αναιδώς. Αναφέρεται διεξοδικώς στην κατάπτωση της Εκκλησίας, αφού οι ποιμένες έχουν απομακρυνθή από την διδασκαλία και τα όρια που είχαν θέσει οι Πατέρες. Αλλά και οι μοναχοί έχουν χάσει τον προορισμό τους και ασχολούνται με άλλα ζητήματα, αφού υπάρχουν μοναχοί «και τρία και πέντε, και επτά έχοντες αδελφάτα εκ διαφόρων αυτοίς αφεθέντα προσώπων».

Ο όρος «αδελφάτο» σημαίνει «επιτροπεία διευθύνουσα αγαθοεργόν κατάστημα» (Δημητράκου) που ανήκει στους Δήμους. Με γενική έννοια αδελφάτο είναι «σύλλογος, σωματείο με ιδιαίτερα στενούς δεσμούς μεταξύ των μελών του» η ακόμη «επιτροπή με διαχειριστικά καθήκοντα σε φιλανθρωπικά ιδρύματα, ναούς, νοσοκομεία» (Μπαμπινιώτης). Στην περίπτωση αυτή με τον όρο αδελφάτα μάλλον εννοούνται μερίδια της Μονής που παραλαμβάνουν και κατέχουν και οι εκτός της Μονής ζώντες μοναχοί που τα εκμεταλλεύονται, οπότε ένας τέτοιος μοναχός μάλλον πρέπει να καλήται «ληστής» και η ενέργεια αυτή «τόκος εστι, και τόκου χείρον, ιεροκαπηλία λεγόμενον», διότι κρατεί τα αδελφάτα των πτωχευόντων μοναστηρίων ενέχυρα για τόκο. Πρόκειται για αλλοίωση του μοναχισμού, ο οποίος έχασε την ησυχαστική παράδοση και μεταβλήθηκε σε υλική εκμετάλλευση των μοναστηριών.

Και αφού κάνει μεγάλη ανάλυση αυτής της καταστάσεως που παρατηρείται στους άρχοντες και τον λαό, τους Κληρικούς και τους μοναχούς, τους αστούς και τους χωρικούς, καταλήγει στον υπέροχο αυτόν και σημαντικό του λόγο σε μια ανακεφαλαίωση, στην οποία δίνει τις κατάλληλες συμβουλές για να αποφύγουν το κακό, το οποίο βλέπει καθαρά να έρχεται.

Λέγει ότι βλέποντας πριν σαράντα χρόνια να ερημώνωνται οι πόλεις, να

αφανίζωνται οι χώρες, να καίγωνται οι Εκκλησίες, να βεβηλώνωνται τα άγια και να δίδωνται τα ιερά σκεύη στα σκυλιά και «παν το ημέτερον γένος, δουλεία παραδιδόμενον και μαχαίρα», προσευχόταν στον Θεό να του αποκαλύψη για το που οφείλεται αυτή η εγκατάλειψη του λαού και «η τοσαύτη του Θεού αγανάκτησις καθ ?μ?ν». Και μετά από πολλές προσευχές βρήκε ποιό είναι το αίτιο και θέλει να το αποκαλύψη, την ημέρα αυτή, ενώπιον των Βασιλέων και των αρχόντων και όλου του λαού, γιατί φοβάται, μήπως τιμωρηθή αν σιωπήση. Και η αιτία της οργής του Θεού και της δικαίας Του αγανακτήσεως κατά των Ρωμαίων είναι «το πωλείσθαι καθ' εκάστην το του Χριστού σώμα και αίμα, παρά των λεγομένων πνευματικών και αγοράζεσθαι προς υμών των χριστιανών».

Διαμαρτύρεται για το γεγονός αυτό και επικαλείται ως μάρτυρες τον χορό των αγίων και των αγγέλων. Ζητά από τους άρχοντες τον Κλήρο και τον λαό να μετανοήσουν και να επιστρέψουν στον Θεό για να γίνη «η του γένους ανάκλησις» και να είναι μαζί τους ο Θεός, γιατί διαφορετικά θα πάθουν χειρότερα από εκείνα που έπαθεν η παλαιά Ιερουσαλήμ, που κυριεύθηκε από τους εχθρούς. Σαφώς εδώ αναφέρεται στην πτώση της Κωνσταντινουπόλεως, της νέας Ιερουσαλήμ. Ζητά από τους κατοίκους να μετανοήσουν, γιατί αν δεν γίνη αυτό, η καταστροφή θα είναι τόσο μεγάλη που όλα τα έθνη και οι μέλλουσες γενεές θα λένε σε παρόμοιες περιπτώσεις: «μη πάθοιμεν α οι Ρωμαίοι πεπόνθασιν». Εδώ πρέπει να παρατηρηθή ότι παραμονές της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως και της Αυτοκρατορίας οι κάτοικοί της δεν λέγονταν Βυζαντινοί –που ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε αργότερα από τους Φράγκους– αλλά Ρωμαίοι.

Δεν αρκείται, όμως, ο Ιωσήφ Βρυέννιος σε γενικές προτροπές για μετάνοια, αλλά την συγκεκριμενοποιεί και με αυτόν τον τρόπο αναλύει στην πραγματικότητα τι θα πη να πωλούν το σώμα και το αίμα του Χριστού, δηλαδή αναφέρεται στην ανάξια μετάληψη του σώματος και του αίματος του Χριστού, την τέλεση διαφόρων αμαρτιών από Κληρικούς, μοναχούς και λαϊκούς, τις οποίες δεν εξομολογούνται και την προδοσία της πίστεως. Με αυτούς τους τρόπους γίνεται ασέβεια στο Σώμα του Χριστού, την Εκκλησία. Δίνει τέσσερεις συμβουλές και κατευθύνσεις μετανοίας.

Η πρώτη είναι οι πνευματικοί να μη λαμβάνουν χρήματα από τους εξομολογουμένους. Η δεύτερη συμβουλή είναι να μη κρατούν οι Ιερείς ενέχυρα για τόκους, να μη λαμβάνη κάποιος μοναχός η μονάστρια τόκους, ούτε οι εκτός της Μονής να κρατούν αδελφάτα πάνω από δύο ο καθένας και μετά παρέλευση δέκα χρόνων, και να μη κοινωνή κανείς των αχράντων μυστηρίων από εκείνους που είναι τελώνες και άδικοι, αν δεν αποκαταστήση και επιστρέψη το αδίκημα. Η τρίτη συμβουλή είναι να μη κοινωνή κανείς από του σώματος και του αίματος του Χριστού, «της αμαρτίας έτι ενεργουμένης» –αν δεν έχη μετανοήσει και δεν ελευθερώθηκε από την αμαρτία– εκτός και εάν μετά την εξομολόγηση είναι βαριά ασθενής προς θάνατον. Και η τέταρτη συμβουλή είναι «μηδείς ιερέων τοις δυσσεβούσιν ιερεύσι

συλλειτουργή (εννοεί τους λατίνους και λατινόφρονας) μηδέ τις των κοσμικών αυτούς εκδική».

Και επειδή μερικοί ισχυρίζονταν ότι πριν αποθάνη κανείς θα έπρεπε να κοινωνήση χωρίς τις αναγκαίες προϋποθέσεις, ο Ιωσήφ Βρυέννιος λέγει ότι κανένας δεν πήγε στην Κόλαση, επειδή δεν πρόλαβε να κοινωνήση των Αχράντων Μυστηρίων, την τελευταία στιγμή –εννοείται αφού ζούσε σε μετάνοια μέσα στην Εκκλησία– αλλά μύριοι κολάσθηκαν «δια το αναξίως μεταλαβείν». Γι’ αυτό συνιστά στους Χριστιανούς να εξομολογούνται και να τηρούν τον χρόνο αποχής από την θεία Κοινωνία που θα επιβληθή από τον πνευματικό για την θεραπεία κάθε αμαρτήματος. Επίσης, μετά βεβαιότητος λέγει: «κρείσσων γαρ η αποχή τούτου μετ’ ευλαβείας και φόβου, ήπερ η μετάληψις μετά τόλμης και αναξιότητος, πίστευσον».

Είναι σημαντικός αυτός ο λόγος του μεγάλου διδασκάλου του γένους μας πριν την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως που δείχνει ποιά είναι τα πνευματικά αίτια της πτώσεως της Βασιλευούσης των πόλεων και ποιά πρέπει να είναι η αληθινή ζωή των Κληρικών και Χριστιανών που θέλουν να είναι και να λέγωνται ορθόδοξοι Χριστιανοί.

Τα διάφορα δεινά έχουν κυρίως και προ παντός πνευματικά αίτια, έστω κι αν δεν θέλουμε να τα εντοπίζουμε. Δεν πρέπει να παραμένουμε μόνον σε πολιτικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες, αλλά θα πρέπη να βλέπουμε και την πνευματική διάσταση του θέματος, αφού ο Θεός διευθύνει την ιστορία. Άλλωστε η χιλιόχρονη Ρωμαϊκή - Βυζαντινή Αυτοκρατορία διατηρήθηκε τόσα χρόνια, γιατί βίωνε την ορθόδοξη πίστη, αφού το πρότυπό της, κατά βάση, ήταν ο αγιασμός και η συμμετοχή στην δόξα του Θεού.

Επίσης, από τον προφητικό και πατερικό αυτόν λόγο του Ιωσήφ Βρυεννίου φαίνεται ότι πρέπει να μάθουμε «πως δει εν οίκω Θεού αναστρέφεσθαι ήτις εστιν εκκλησία Θεού ζώντος, στύλος και έδραιωμα της αληθείας» (Α’ Τιμ. γ , 15). Αυτό αναφέρεται στον κατάλληλο τρόπο προσελεύσεως στα άγια Μυστήρια, στην προσπάθεια να τηρούμε τις εντολές του Χριστού στην καθημερινή μας ζωή, και στον αγώνα να διατηρούμε ανόθευτη την ορθόδοξη πίστη.

Αυτοί οι λόγοι του Ιωσήφ Βρυεννίου αναφέρονται και σε μας, αφού τόσο στην εθνική, όσο και στην οικογενειακή και προσωπική μας ζωή, πρέπει να στηριζόμαστε σε πνευματικά θεμέλια. Τα χωρία «μακάριος ο λαός ου εστι βοηθός Κύριος ο Θεός αυτού» και «μακάριοι πάντες οι φοβούμενοι τον Κύριον» έχουν πνευματική εφαρμογή και συνιστούν τον λεγόμενο πνευματικό νόμο. Εάν ζούμε απρεπώς, τότε ο Θεός προς παιδαγωγία και από αγάπη επιτρέπει διάφορα δεινά για να μετανοήσουμε.

Ο προφητικός λόγος του διδασκάλου του γένους μας Ιωσήφ Βρυεννίου είναι

επίκαιρος.

(Πηγή: "Εκκλησιαστική Παρέμβαση" Μάιος 2006)

Διαβάστε περισσότερα κείμενα του σεβασμιωτάτου πατώντας εδώ